

УДК 331.105.6:334.7:37.072

Сментина Н.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Одеського національного економічного університету***Хусаїнов Р.В.***аспірант
Одеського національного економічного університету*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена питанням соціальної відповідальності та соціальної діяльності вищих навчальних закладів (університетів). Проаналізовано теоретичні концепції соціальної відповідальності вищих навчальних закладів. Окреслено роль стейкхолдерів у діяльності університетів. Дано авторське визначення поняття «соціальна відповідальність вищого навчального закладу». Визначено пріоритетні напрями розвитку соціальної відповідальності вищих навчальних закладів в умовах глобалізації і висококонкурентного середовища.

Ключові слова: університет, соціальна відповідальність, вища освіта, вищий навчальний заклад, державно-приватне партнерство, глобалізація, конкурентоспроможність, сталий розвиток.

Сментина Н.В., Хусаїнов Р.В. СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Статья посвящена вопросам социальной ответственности и социальной деятельности высших учебных заведений (университетов). Проанализированы теоретические концепции социальной ответственности высших учебных заведений. Определена роль стейкхолдеров в деятельности университетов. Дано авторское определение понятия «социальная ответственность высшего учебного заведения». Определены приоритетные направления развития социальной ответственности высших учебных заведений в условиях глобализации и высококонкурентной среды.

Ключевые слова: университет, социальная ответственность, высшее образование, высшее учебное заведение, государственно-частное партнерство, глобализация, конкурентоспособность, устойчивое развитие.

Smentyna N.V., Khusainov R.V. SOCIAL RESPONSIBILITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: CONCEPTUAL ANALYSIS

The article is devoted to questions of social responsibility and social activities of higher educational institutions (universities). It is analyzed the theoretical concept of social responsibility of higher educational institutions. It is outlined the role of stakeholders in the acting of university. It is given the author's definition of «social responsibility of higher education institution». It is determined the development priority areas of social responsibility of higher educational institutions in conditions of globalization and highly competitive environment.

Keywords: university, social responsibility, higher education, higher education institutions, public-private partnerships, globalization, competitiveness, sustainable development.

Постановка проблеми. Посилення конкуренції у системі вищої освіти внаслідок глобалізації та посилення ролі знань у суспільстві призвели до того, що вищі навчальні заклади (далі – ВНЗ), виступаючи в ролі інтегруючих агентів суспільства, повинні вирішувати специфічні завдання, не притаманні їм раніше. Зокрема, система вищої освіти покликана задовольняти не лише потреби студентів у знаннях, але і враховувати інтереси великої кількості інших зацікавлених сторін (стейкхолдерів) при продукуванні знань і виконанні властивих їм функцій, що у свою чергу дозволить вищим навчальним закладам отримувати стійкі конкурентні переваги на ринку освітніх і наукових послуг.

На превеликий жаль, переважна більшість керівників ВНЗ не усвідомлюють ролі стейкхолдерів та важливості принципів корпоративної соціальної відповідальності для функціонування та розвитку вищого навчального закладу. Ігнорування інтересів громади, нівелювання ролі науки в системі вищої освіти, що призводить до падіння інтересу молоді до наукової діяльності та профанації вузівської науки в цілому, бюрократична система роботи з науково-педагогічними працівниками, невміння працювати із «зовнішнім світом» (міжнародними організаціями, посольствами, фондами, закордонними ВНЗ, підприємствами, громадськими організаціями, адміністраціями органів

регіональної влади та місцевого самоврядування) призводять до погіршення репутації вищого навчального закладу, знецінення отриманої в ньому освіти, погіршення матеріально-технічного становища та падіння рівня освітньо-наукових послуг, що надаються.

Разом з тим, як зазначає Л. Шевченко: «Система освіти є рівноважною, якщо збалансовані соціально-економічні інтереси й узгоджені дії всіх інститутів та акторів. Якщо система освіти характеризується нерівністю або дискримінацією, нестійким буде й усе суспільство. Вирішення цих завдань можливе за умови формування системи соціальної відповідальності – усвідомлення своєї суспільної ролі, задоволення взаємних зобов'язань і вимог основними інститутами та акторами освітньої сфери щодо результатів спільної діяльності з виробництва – споживання освітніх послуг, формування всебічно розвинених, високоморальних громадян з метою соціально-економічного розвитку країни та її регіонів» [1, с. 185].

Виходячи з вищевикладеного, наявність дієвої системи соціальної відповідальності ВНЗ і розуміння її важливості з боку керівництва ВНЗ стає потужним інструментом посилення конкурентоспроможності вищого навчального закладу в умовах ринку. Саме тому розкриття сутності корпоративної соціальної відповідальності вищого навчального закладу є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) та корпоративної соціальної діяльності (далі – КСД) зайняли в останні роки важливе місце на сторінках зарубіжних та вітчизняних наукових і ділових видань. Зарубіжні та вітчизняні дослідники протягом останніх трьох десятиліть не раз робили спроби формалізації, інтеграції та систематизації поглядів на зміст і форми КСВ, розробки універсальної концепції. На початковому етапі дослідження КСВ зводилося виключно до рівня компаній приватного сектору економіки – бізнес-корпорацій. Згодом інтерес дослідників призвів до розробки концепції КСВ для громадських організацій, державних установ та суб'єктів освітньої діяльності, зокрема, вищих навчальних закладів.

Дослідженням питань корпоративної соціальної відповідальності та корпоративної соціальної діяльності вищих навчальних закладів, ролі вищої освіти у питаннях сталого розвитку суспільства та врахуванні інтересів стейкхолдерів в управлінні розвитком освіти присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких, як: О. Аузан [6], С. Барабліна [15], В. Базилевич [16], С. Бех [8], О. Грішнова [8], А. Колот [4], Г. Мальцева [7], Л. Мехрішвілі [15], В. Саввінов [5], В. Стрелкаловський [5], Л. Шевченко [1] та інші. Важливий внесок у дослідження питань корпоративної соціальної відповідальності належить національним та міжнародним організаціям та професійним ініціативам [13; 14].

Незважаючи на наявність великої кількості наукових досліджень у даному напрямі, низка складних та актуальних питань все ще шукають свого вирішення. Зокрема, недостатньо вивчені питання ролі корпоративної соціальної відповідальності в діяльності вищих навчальних закладів, зокрема в Україні. Немає ґрунтовних досліджень щодо значення проведення соціальної діяльності навчальними закладами відповідно до міжнародних стандартів та принципів. Поза увагою науковців залишаються питання побудови ефективних механізмів взаємодії основних суб'єктів КСВ та методика оцінки ефективності такої взаємодії для економіки України.

Постановка завдання. Метою наукового дослідження є поглиблення теоретичних розробок щодо ролі соціальної відповідальності вищого навчального закладу в забезпеченні сталого розвитку суспільства з урахуванням інтересів та вимог стейкхолдерів та розробка практичних рекомендацій щодо формування системи корпоративної соціальної відповідальності вищими навчальними закладами України.

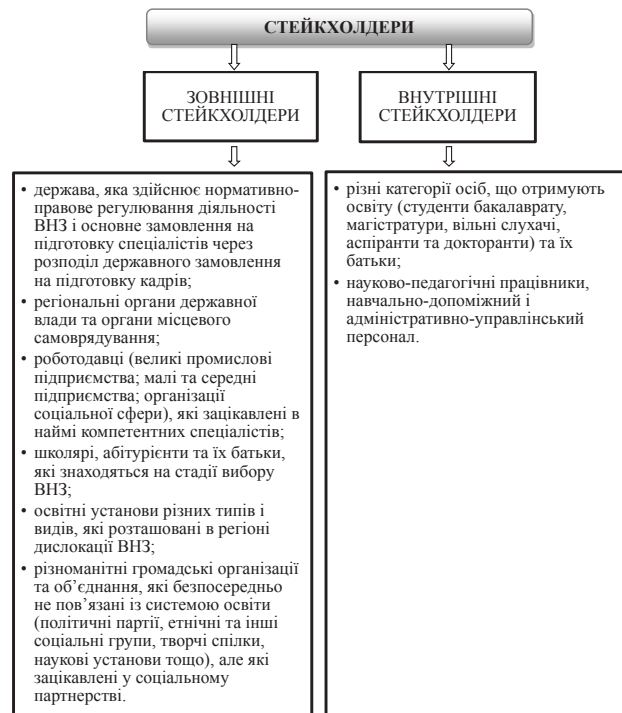
Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея корпоративної соціальної відповідальності заснована на тому, що не лише держава, але й інші інституції: бізнес-структури, освітні установи, наукові структури, громадські організації тощо повинні нести відповідальність за соціальні питання. Дослідження останніх років у даному питанні трактують КСВ як концепцію, відповідно до якої компанії (організації) на добровільній основі інтегрують соціальні та екологічні проблеми в свої бізнес-процеси та враховують інтереси стейкхолдерів при їх реалізації. У загальних рисах, КСВ прагне мотивувати компанії (організації) брати на себе відповідальність за проблеми і виклики, які раніше вирішувались виключно за допомогою державного регулювання. Незважаючи на різні спроби тлумачення корпоративної соціальної відповідальності, концепція КСВ досі не має єдиного визначення.

Основна ідея концепції КСВ полягає у «триєдності» – «Прибуток, Люди, Планета»: компанії повинні погоджувати свої зусилля для того, щоб бути економічно життєздатними, соціально відповідальними і екологічно безпечними [2, с. 4].

Одним із елементів концепції КСВ ВНЗ у напрямах досягнення економічних ефектів може бути визнане державно-приватне партнерство, що представляє собою спільну і погоджену діяльність держави і приватного бізнесу, яка спрямована на активізацію розвитку інституцій вищої освіти країни, посилення економічної спроможності навчальних закладів, підвищення рівня фінансового і соціального забезпечення суб'єктів освітньо-наукового процесу, досягнення поставлених цілей приватного бізнесу в процесі партнерства, розподіл можливих економічних і соціальних ризиків і відповідальності між учасниками даного партнерства [3, с. 194].

Український вчений А. Колот дає таке визначення: «Корпоративна соціальна відповідальність у найбільш загальному, «приземленому» тлумаченні – це раціональний відгук організації на суперечливі очікування заінтересованих сторін (стейкхолдерів), спрямований на стійкий розвиток компанії. Це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, перед тими, на кого ці рішення націлені. За своєю суттю корпоративна соціальна відповідальність – це імплементований у корпоративне управління певний тип соціальних зобов'язань (здебільшого добровільних) перед працівниками, партнерами, інститутами громадянського суспільства і суспільством у цілому [4, с. 6].

Як зазначається в багатьох дослідженнях, саме інтереси стейкхолдерів найбільш активно впливають на процес функціонування та розвитку ВНЗ. Структура груп стейкхолдерів ВНЗ детально зображена на рисунку 1.

Рис. 1. Класифікація груп стейкхолдерів ВНЗ

Джерело: Складено авторами на основі [5, с. 88-89]

З урахуванням динамізму сучасного глобального освітнього середовища, посилення конкуренції між

вищими навчальними закладами за студентів, висококваліфікованих викладачів, дослідників, ресурси – вимагає від ВНЗ максимального активно співпрацювати з обома наведеними вище групами стейкхолдерів, для досягнення високих результатів та підвищення результативності діяльності.

Результати аналізу наукових джерел засвідчують, що лише починаючи з 2000-х років вчені почали виділяти у своїх дослідженнях корпоративну соціальну відповідальність суб'єктів освітнього процесу – університетів. За своєю «природою» університет не є класичною бізнес-структурою, скоріше він є певним видом такої структури, поєднуючи класичні бізнес-цілі: реалізація продукту/послуги; задоволення потреб споживачів; отримання прибутку від своєї діяльності з функціями соціальної організації: формування світогляду особистості, безоплатна передача знань, сприяння професійному становленню та самореалізації тощо.

На думку О. Аузана: «Університети виробляють не тільки приватне благо у вигляді капіталізованого знання, яке можна продати, як думав Сміт. І не тільки соціально значиме благо у вигляді функцій, які потрібні не лише конкретній людині для його зарплати і роботи, а й якимось іншим людям, як це було закладено у французькій системі початку ХІХ в. – в наполеонівській системі. Вони виробляють ще й суспільне благо, сенс якого – створення і поширення культури. Університети виробляють деякі неформальні інститути, системи цінностей і поведінкових установок, які потім через той чи інший проміжок часу перетворюються на формалізовані інститути – в системи економіки, політики, торгівлі тощо» [6, с. 272-273].

Інші вчені визначають соціально відповідальний університет як «соціальний інститут, який вносить особливий внесок в розвиток соціальної держави і соціально відповідального бізнесу за допомогою виконання освітньої та наукової функцій, сприяє формуванню у студентів розуміння соціальної відповідальності як базової особистісної цінності в суспільстві, де соціальна відповідальність є частиною культури» [7, с. 46]. На думку О. Грішнєвої та С. Бех, «соціально відповідальний університет – навчальний заклад, який поширює соціальну відповідальність у суспільстві як через свою прозору та етичну діяльність, високу якість навчання, так і через виховання відповідальності студентів та випускників» [8, с. 12].

Розуміючи значення КСВ, слід зрозуміти причини, які підштовхують керівників компаній та організацій до активного впровадження практики КСВ у своїй діяльності, до них зокрема відносяться:

- Прагматичні або раціональні причини (компанії самі хочуть це зробити) – особистий інтерес, безсумнівно, є перш за все поштовхом корпоративної соціальної поведінки: комерційні організації прагнуть взяти на себе підвищену відповідальність і взяти активну участь в соціальних проектах, щоб отримати підвищення прибутку на довгостроковій перспективі. Дії з КСВ зазвичай створюють компаніям конкурентну перевагу і відображають безпрограшну ситуацію: для суспільства, а також і для компанії.

- Деонтологічна причина (компанії відчувають себе зобов'язаними зробити це) – передбачається, що підприємства мають моральний обов'язок перед суспільством і соціальним середовищем, в якому вони працюють; це зобов'язання виходить за рамки простого процесу максимізації прибутку.

- Соціальний тиск (компанії змусили діяти, щоб зробити це) – «... суспільство в цілому відкидає ком-

панії, які не демонструють відповідальної поведінки і є певні очікування щодо корпоративної участі в соціальних питаннях. Емпіричний аналіз глобального бізнес-середовища показує, що компанія бере на себе соціальні ініціативи зі змішаних причин...» [2, с. 7-8].

Враховуючи, що більшість вищих навчальних закладів в Україні є державними бюджетними установами, саме держава через механізм розподілу державного замовлення на підготовку фахівців і виділення фінансування на проведення наукових досліджень повинна стимулювати ВНЗ до ведення активної соціальної діяльності з урахуванням інтересів стейкхолдерів.

Окрім того, на даний час в українському суспільстві ще немає стійкого розуміння ролі корпоративної соціальної відповідальності і її місця в процесах розвитку національної економіки та становлення демократичного суспільства. Вирішенням цих завдань повинна, на нашу думку, займатися держава, через механізм створення відповідного органу державної влади, у формі департаменту при міністерстві чи дорадчого органу при Президентові України. Наприклад, у Румунії функціонує Департамент з питань корпоративної соціальної відповідальності, який підзвітний (структурна частина) Міністерству праці, сім'ї та рівних прав. Даний департамент розробляє політику ідентифікації та планування в галузі КСВ, надає методичну, консультаційну та іншу допомогу компаніям (організаціям) при проведенні і звітуванні щодо корпоративної соціальної діяльності тощо [9, с. 115].

Поштовхом до реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності ВНЗ має слугувати усвідомлення стратегічної ролі КСВ у взаємодії вищого навчального закладу із «зовнішнім світом». Основними діями в напрямі впровадження КСВ можуть бути: прийняття стратегічного рішення на рівні ректора та керівної верхівки ВНЗ; розробка концепції реалізації КСД із залученням всіх учасників освітньо-наукового процесу; усвідомлення необхідності у задоволенні потреб стейкхолдерів з метою зниження репутаційних ризиків; підвищення якості освіти; збереження та покращення матеріально-технічної бази. Окрім того, повинна бути сформована команда з числа керівників факультетів, кафедр, служби персоналу, приймальної комісії, бухгалтерії тощо з метою впровадження положень спеціальної концепції реалізації корпоративної соціальної діяльності. Дії в напрямі реалізації концепції КСД повинні бути детально описані в стратегічному плані розвитку вищого навчального закладу.

Основою для соціального партнерства мають стати спеціальна концепція і стратегія реалізації «третьої ролі» університетів. Це дозволить, на думку дослідників, «... інституціоналізувати соціальну діяльність університетів; виділити ключові пріоритети для реалізації університетами соціальної функції; визначити основні потреби місцевої громади; визначити основні можливості, які мають університети; визначити основних партнерів університетів із зовнішнього оточення; ініціювати співпрацю з зацікавленими партнерами; враховувати «опосередковані» соціальні активності університетів з числа вже налагоджених форм взаємодії; сформувати основу для довгострокового соціального партнерства» [10, с. 143]. Слід враховувати, що корпоративна соціальна діяльність несе не лише суто соціальні вигоди, але також є дієвим механізмом покращення позицій ВНЗ на ринку

освітніх послуг, а також у відносинах з постачальниками та контрагентами, що веде за собою збільшення прибутку.

Як зазначає професор Колумбійської бізнес школи Джефрі Хіл (Geoffrey Heal): «Програма КСВ може бути прибутковим елементом корпоративної стратегії, сприяючи контролю в ризикованих питаннях управління та підтримки відносин, які важливі для довгострокової рентабельності» [11, с. 33].

Сьогодні торгівля освітніми послугами набуває більш важливу роль у розвитку національних економік і світу в цілому. Фінансові показники світового ринку освітніх послуг вже перевищують 100 млрд дол. США, із них понад 60 млрд дол. припадає на міжнародні послуги вищої освіти [12, с. 236].

При розробці спеціальної концепції та стратегії реалізації корпоративної соціальної діяльності відповідальним особам ВНЗ необхідно враховувати глобальні тенденції, кращі світові практики та особливий акцент робити на можливостях співпраці з міжнародними організаціями в рамках реалізації КСВ. Хочемо зазначити, що урахування напрацювань міжнародних організацій не потребує від ВНЗ додаткового фінансування, тоді як участь у спільних проектах може, навпаки, принести додаткові вигоди, у тому числі і матеріальні.

Останніми роками активізувалася робота з питань корпоративної соціальної відповідальності на рівні міжнародних організацій та міжнародних глобальних ініціатив. Прикладами таких ініціатив є Мережа Глобального договору, започаткована Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН) та ініціатива «Принципи відповідального управління освітою» («Principles for Responsible Management Education») (далі – ПВУО). Розглянемо їх детальніше.

Таблиця 1

Універсальні принципи у сфері КСВ за Глобальним договором ООН

Номер принципу	Сутнісний зміст принципу
<i>З прав людини</i>	
Принцип 1	Ділові кола повинні підтримувати та поважати захист міжнародних прав людини
Принцип 2	Ділові кола повинні переконатися, що вони не повинні бути причетні до порушень прав людини
<i>Праці</i>	
Принцип 3	Ділові кола повинні підтримувати свободу асоціацій та ефективне визнання права на ведення колективних переговорів
Принцип 4	Ліквідація всіх форм примусової та обов'язкової праці
Принцип 5	Повне викоринення дитячої праці
Принцип 6	Ліквідація дискримінації в галузі праці і зайнятості
<i>Довкілля</i>	
Принцип 7	Ділові кола повинні підтримувати обережний підхід до екологічних питань
Принцип 8	Ділові кола повинні вживати ініціативи, спрямовані на підвищення відповідальності за стан навколишнього середовища
Принцип 9	Ділові кола повинні заохочувати розробку та розповсюдження екологічно безпечних технологій
<i>Протидії корупції</i>	
Принцип 10	Ділові кола повинні боротися з корупцією у всіх її формах, включаючи здирництво і хабарництво

Джерело: складено авторами за матеріалами [13]

З моменту свого заснування у 2000 році Глобальний договір ООН перетворився у найбільшу ініціативу у сфері корпоративного громадянства, налічуючи вже більше 10 000 учасників із 145 країн світу, успішно продовжує заохочувати компанії та організації у всьому світі підтримувати та інтегрувати в дію 10 універсальних принципів у сфері прав людини, трудових відносин, навколишнього середовища, та протидії корупції (див. табл. 1).

Для інтеграції цінностей Глобального договору у національний контекст ініціатива оперує за допомогою місцевих мереж. Мережа Глобального договору України була заснована за підтримки Представництва ООН в Україні у 2006 році. З того моменту Мережа сприяє реалізації українськими компаніями та іншими зацікавленими сторонами принципів Глобального договору, виступаючи найбільшою платформою розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Українська мережа Глобального договору пропонує своїм членам великий вибір навчальних подій, підтримку в написанні Звітів з прогресу, інформаційне сприяння, ознайомлює з найкращими практиками з реалізації КСВ в міжнародному контексті, надає можливість впливу на політику з розвитку КСВ в Україні тощо. Українська мережа Глобального договору активно залучає до своєї діяльності установи системи вищої освіти та наукові організації. Станом на 2014 рік до Української мережі Глобального договору долучилися 12 установ системи освіти, науки та громадянського суспільства, зокрема це Київський національний торговельно-економічний університет, Університет «КРОК», Харківська академія банківської справи НБУ, Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, Український Католицький Університет та інші [13].

Слід зазначити, що, незважаючи на активну роботу Української мережі Глобального договору, процес інтеграції до її лав вітчизняних навчальних закладів та наукових установ проходить вкрай повільно. На нашу думку, це пов'язано з нерозумінням керівництвом ВНЗ концепції корпоративної соціальної відповідальності та її впливу на діяльність ВНЗ.

Ініціатива «Принципи відповідального управління освітою» (Principles for Responsible Management Education) була розроблена у 2007 році міжнародною цільовою групою із шестидесяти деканів, ректорів університетів та офіційних представників провідних бізнес-шкіл та академічних інститутів. На даний час існують різні рівні членства в ПВУО. Крім того, слід зазначити, що більшість членів організації є бізнес-школами, особливої категорії установ вищої освіти, які фокусуються на програмах підготовки вищого управлінського складу компаній (організацій). На інформаційному сайті ПВУО доступні звіти учасників ініціативи щодо досягнення ними принципів відповідального управління освітою та загальні рекомендації вищим навчальним закладам щодо їх руху до корпоративної соціальної відповідальності в умовах сталого розвитку.

Ідея розробки принципово нової глобальної платформи для академічних інститутів впливає з рекомендацій для всіх академічних зацікавлених сторін Глобального договору ООН. Завдяки координації Глобального договору ООН та провідних наукових установ цільова група ПВУО розробила набір шести принципів, які повинні закласти основу глобальної платформи для відповідального управління освітою (див. табл. 2).

Таблиця 2
Принципи відповідального управління освітою

Принципи	Сутнісний зміст принципу
Принцип 1. <i>Мета</i>	Ми розвиватимемо можливості студентів, щоб вони стали майбутніми генераторами сталого розвитку для бізнесу та суспільства в цілому і їх навиків роботи на благо суспільства і глобальної економіки.
Принцип 2. <i>Значення</i>	Ми будемо включати до нашої академічної діяльності та навчальних програм принципи глобальної соціальної відповідальності, які відображені в міжнародних ініціативах, таких як Глобальний договір ООН.
Принцип 3. <i>Метод</i>	Ми створимо освітні рамки, матеріали, процеси і середовища, які дозволяють передавати ефективний освітній досвід відповідального лідерства.
Принцип 4. <i>Дослідження</i>	Ми будемо брати участь в концептуальних і емпіричних дослідженнях, які просувають наше розуміння про роль, динаміку та вплив корпорацій у створенні стійкої соціальної, екологічної та економічної рівноваги.
Принцип 5. <i>Партнерство</i>	Ми будемо взаємодіяти з керівниками бізнес-корпорацій, щоб розширити наші знання і вирішити суперечливі питання в досягненні соціальної та екологічної відповідальності і спільно вивчити ефективні підходи до вирішення цих завдань.
Принцип 6. <i>Діалог</i>	Ми сприятимемо і підтримуватимемо діалог та дебати серед педагогів, студентів, бізнесу, уряду, споживачів, засобів масової інформації, організацій громадянського суспільства та інших зацікавлених груп та зацікавлених сторін з найважливіших питань, що пов'язані з глобальною соціальною відповідальністю та сталим розвитком.

Джерело: складено авторами за матеріалами [14]

Станом на 2014 рік учасниками та підписантами для обміну інформацією про досягнутий прогрес є три вищі навчальні заклади України: Міжнародний інститут бізнесу, Києво-Могилянська Бізнес Школа, Львівська бізнес-школа [14].

На нашу думку, реалізація будь-якої ініціативи, яка суттєво змінює систему діяльності суб'єкта, повинна мати чіткі критерії оцінки. Саме відсутність у вітчизняній науковій літературі критеріїв оцінки діяльності ВНЗ у рамках реалізації програм корпоративної соціальної відповідальності призводить до повільної інтеграції установ освіти до формування власної концепції КСВ. Враховуючи певну закритість суб'єктів освітньої діяльності в Україні, зокрема суб'єктів вищої освіти, оцінити віддачу від реалізації соціальної функції ВНЗ достатньо складно. Переважна більшість вищих навчальних закладів України не публікують нефінансову звітність, зокрема звіти з КСВ, хоча і приймають активну участь у виконанні соціальних функцій, у свою чергу не класифікуючи їх виконання як корпоративну соціальну відповідальність.

На думку вчених С. Барабліної та Л. Мехрішвілі, освітня установа, реалізуючи принцип соціально відповідального інституту, покликана реалізовувати такі функції:

1. Відтворення суспільного інтелекту – надання суспільству освітніх послуг, які спрямовані безпосередньо на обслуговування людини і вільний її розвиток.

2. Підготовка висококваліфікованих кадрів (еліти суспільства) – один із вирішальних факторів розвитку системи освіти в цілому, а також забезпечення науково-технічного та соціально-економічного прогресу країни.

3. Формування ринку праці – нові знання, що створюються у навчальному закладі, здійснюють

прямий вплив на ринок праці, примушуючи переоцінювати значення тих або інших професійних навиків, призводячи до змін кількісних та якісних вимог до трудових ресурсів.

4. Розвиток культури та норм поведінки, наявність і дотримання яких в більшості визначають психологічний клімат у ВНЗ і його ринкову капіталізацію.

5. Стабілізація соціальних відносин – навчальний заклад виступає активним гравцем соціальних взаємодій із зацікавленими сторонами і великого загалу представників соціального середовища регіону [15, с. 205].

Незважаючи на відсутність критеріїв оцінки ефективності від впровадження концепції КСВ у діяльності вищого навчального закладу, ми вважаємо, що ефекти від покращення репутації навчального закладу в суспільстві, інтенсифікації співпраці з громадами, органами регіональної влади, міжнародними організаціями, формування екологічної та соціальної свідомості у студентів та викладачів принесуть свої корисні плоди у найближчій перспективі. «В умовах, коли суспільство масового споживання нашоветується на обмеженість всіх видів ресурсів, – пише Д. Базилевич, – посилюється соціальна нерівність та зростає соціальне напруження. У даних умовах актуалізується пошук нових критеріїв соціально-економічного розвитку та суспільного прогресу з урахуванням його гуманістичної та екологічної складової» [16, с. 6].

Формування корпоративної соціальної відповідальності бере свій початок з того, що всі основні суб'єкти освітнього процесу розуміють її значення і роль для успішного функціонування ВНЗ в умовах конкуренції та сталого розвитку. Слід виробити систему направляючих індикаторів, до яких на нашу думку слід віднести: усвідомлення спільної мети; можливість поінформованого вибору; відкритість до новацій; відповідальність перед теперішніми і майбутніми поколіннями; потяг до навчання та професійного зростання; готовність до кооперації в рамках реалізації комплексних соціальних завдань. Як зазначає А. Колот: «Логіка наукових досліджень, здоровий глузд, неупереджені судження мали б переконати соціум, його організації, що КСВ – це не мода, не дії на злободенну тему, не благодійність, як і не примус, а соціальний інститут, використовуючи потенціал якого можна набутти конкурентних переваг та забезпечити стійкий розвиток» [4, с. 10].

Висновки з даного дослідження. Вищі навчальні заклади на сьогоднішній день виступають у ролі потужних навчально-науково-виробничих центрів, а університетські містечка інколи нагадують невеликі міста, що мають свою розвинуту інфраструктуру. Подібні тенденції вимагають від вищих навчальних закладів налагодження тісної взаємодії з регіональною владою та місцевими громадами. Активна присутність ВНЗ України на глобальному ринку освітніх послуг, у форматі боротьби за абітурієнтів з іноземних країн, призводить до необхідності перебудови системи вищої освіти України в цілому та її суб'єктів зокрема, з метою переходу останніх до стандартів, прийнятих в усьому світі. Одним із таких стандартів на сьогоднішній день є дієва участь ВНЗ у реалізації ними концепції корпоративної соціальної відповідальності.

Проведений аналіз наукових досліджень у сфері КСВ дозволив нам зробити власне, авторське визначення соціальної відповідальності вищого навчального закладу. На нашу думку, це визнана всіма, усвідомлена і цілеспрямована діяльність вищого на-

вчального закладу у формуванні соціальної та екологічної свідомості учасників науково-освітнього процесу з урахуванням інтересів зовнішнього середовища та груп стейкхолдерів, з метою побудови конкурентоспроможної економіки на засадах сталого розвитку.

Впроваджуючи принципи КСВ у своїй діяльності, вищі навчальні заклади в особі своїх керівників, студентів та співробітників повинні ставити амбітні цілі; формувати нові стандарти якості життя; сприяти політиці зміцнення громад та суспільства в цілому. Корпоративна соціальна відповідальність є рушійною силою в процесах формування соціально відповідальних громадян по відношенню до суспільства, громади, навколишнього середовища, соціально вразливих груп тощо. Це вкрай важливо для ВНЗ в умовах сталого розвитку, оскільки це дозволяє мобілізувати приховані ресурси, вкрай необхідні в умовах глобального конкурентного середовища, та отримати максимальний синергетичний ефект на довгі роки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шевченко Л.С. Соціальна відповідальність держави у сфері освіти [Текст]: [Соціальна держава: сутність, моделі, шляхи формування в Україні : навч. посіб. / за ред. Л.С. Шевченко: тема 5] / Л.С. Шевченко // Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / НУ «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2012. – № 3(10). – С. 184-199.
2. Irina Iamandi .Corporate Social Responsibility and Social Responsiveness in a Global Business Environment. A Comparative Theoretical Approach. Romanian Economic Journal, vol. 10 (23), pages 3-18, June, 2007.
3. Хусаїнов Р.В. Державно-приватне партнерство в системі вищої освіти України / Р.В. Хусаїнов // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/2. – С. 190-196.
4. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність і проблеми її сприймання суспільством / А.М. Колот // Соціально – трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; [відп. ред. Т.Г. Кицак]. – 2013. – № 2(6). – С. 6-15.
5. Саввинов В.М., Стрекаловский В.Н. Учет интересов стейкхолдеров в управлении развитием образования // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2013. – № 1(40). – С. 87-99.
6. Аузан А.А. Миссия университета: взгляд экономиста // Вопросы образования. – 2013. – № 3. – С. 266-286.
7. На пути к социально ответственному университету : коллективная монография / под общ. ред. Г.И. Мальцевой. – Владивосток : Издательство ВГУЭС, 2009. – 412 с.
8. Грیشнова О., Бех С. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку / О. Грیشнова, С. Бех // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2014. – № 5(158). – С. 11-18.
9. Alexandrina DEACONU, Cătălina RADU, Ramona PUIA. Education – Multiplier Of The Effects Caused By The Initiatives Of Corporate Social Responsibility. Management & Marketing, Economic Publishing House, vol. 6(1), Spring. Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society (2011) Vol. 6, No. 1, pp. 111-122.
10. Перфильева О.В. Университет и регион: на пути к реализации третьей функции // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2011. – № 1. – С. 133-144.
11. Heal, Geoffrey M., Corporate Social Responsibility – An Economic and Financial Framework (December 2004). Available at SSRN [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=642762>.
12. Жураковська Л.А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку / Л.А. Жураковська // Демографія та соціальна економіка. – № 1(21). – 2014. – С. 233-243.
13. UN Global Compact web-site [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://www.unglobalcompact.org/>.
14. Principles for Responsible Management Education web-site [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unprme.org/>.
15. Бараблина С.В., Мехришвили Л.Л. Социальная ответственность: роль высших учебных заведений // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2012. – Т. 7, № 1. – С. 203-218.
16. Базилевич В. Інституційний підхід у дослідженні проблем інноваційного розвитку / В. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2013. – № 146. – С. 5-7.